

Зореслава Тамара Клименко
Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА У ФАНТАСТИЧНОМУ РОМАНІ НАТАЛІЇ МАТОЛІНЕЦЬ «ВАРТА У ГРІ»

Роботу присвячено визначенню видів експресивної лексики в фантастичному романі Наталії Матолінець «Варта у грі» на прикладах ситуацій із твору. Окреме місце займає професійний та магічний жаргон. Дослідження показало взаємозв'язок характерів і мовлення персонажів та персонажок.

Ключові слова: емоційно-експресивна лексика, розмовно-побутова лексика, вульгаризми, жартівливе мовлення, інтимно-ласкаве мовлення, діалектизми, жаргон, мовлення персонажів та персонажок.

The work is devoted to the type of defined expressive vocabulary in Nataliya Matolinets' fantasy novel "Guard in the Game" (Varta u Hri) using examples of situations from the work. A special place is occupied by professional and magical jargon. The study showed the relationship between characters and speech of characters.

Keywords: emotional and expressive vocabulary, types of vocabulary, speech of characters.

Існує чимало мовних засобів, які допомагають якнайточніше виразити думку та передати почуття мовця. Одним із них є емоційно-експресивна лексика. Як зазначає П. С. Дудик, експресивні засоби містять у собі почуттєвість та емоційність і додають словам «колоритності та тональності» [1, с. 99]. За допомогою додаткових відтінків значень та інтонації особи насичують своє мовлення емоційністю.

Мета роботи: розглянути види і функції експресивної лексики в романі Наталії Матолінець «Варта у грі».

Наталія Матолінець зображує персонажів та персонажок, які належать до різних соціальних груп, професій і мають різні магичні здібності. Така строкатість створює широке поле для застосування багатьох видів експресивної лексики.

Найбільшою групою є розмовно-побутова лексика, що найчастіше має грубий відтінок чи вжита в переносному значенні. Прикладом може бути лексема «завалити», що реалізується в тексті через переносні значення. По-перше, слово «завалити» вживається в значенні перемогти когось на дуелі — поєдинку з використанням магичної сили: «Молю, якщо ти її **завалиш**, за мною сюрприз!» [2, с. 22]. По-друге, у грубому значенні замовкнути, припинити говорити: «**Завали**, валянок, триндіти, тут тобі не трибуна Верховної Ради» [2, с. 66]. До розмовно-просторічної лексики також можна віднести скорочені форми слів: «**Диви**, онде!» [2, с. 151]; «**Хтїв** би я знати» [2, с. 259]. Явища апокопи і синкопи є типовими для швидкого мовлення в розмовно-побутовому стилі.

Цей вид лексики також містить лексеми заниженого звучання, адресовані опонентам у змаганнях: «Тоді *потякало* закрий, бо я **проткну твою долоню десертною виделкою**» [2, с. 44]; «Скажи мені, хто це, і я сама його **прикатруплю**» [2, с. 131]; «Тобі теж **мізки відбило?**» [2, с. 258].

Більшість як головних, так і другорядних персонажів та персонажок лише трохи старші за підлітків. Вони часто мають непорозуміння та сварки, які виникають на ґрунті ворожнечі між світлими та темними силами. Саме тому ще одною групою лексики є вульгаризми, які вживаються як із конкретною метою образити когось, так і ненавмисно — в моменти сильних емоцій. Найвживанішими експресивними елементами цього типу є вислови зі словами «чорт» та «біс»: «**Біс їх знає**» [2,

с. 122]; «**Йди до біса!**» [2, с. 133]; «**Чорта з два**» [2, с. 139]; «**Чорт! Чорт! Чорт!**» [2, с. 169].

У лексиконі темних магів та чаклунок чимало образливих слів на адресу світлих: «Я знайду того **виродка** і...» [2, с. 45]; «**Падлюки... докола одні падлюки**» [2, с. 75]; «Якесь **одоробло** хотіло мене **вирубити...**» [2, с. 99].

Світлі маги, чаклунки, алхіміки та алхімеї вживають схожі вислови, однак рідше: «**Вгамуйся, йолопе!**» [2, с. 214].

Відьми не люблять сваритися, однак, коли їх сильно розізлити, вони можуть і проклясти: «**Чума на ваші два роди**» [2, с. 122]; «**Проклинаю вас**» [2, с. 176]; «Ще й мовчить, **аби їй усе зілля розварилось!**» [2, с. 182].

Крім підлітків, вульгаризми притаманні й мовленню одного із жадібних суддів: «Ну а **світляцький виродок** нам у цьому допоможе» [2, с. 259]; «Та заткнися, **тлумку!**» [2, с. 264].

Зважаючи на напругу між силами під час змагань, у мовленні жителів магічного світу багато іронії, що надає словам зневажливого ставлення. Найчастіше можна почути такі прізвиська: «Смію зауважити, **шановний пітьмавий**, що я ні краплі не тіль» [2, с. 23]; «Це, **шановний світляче**, охорона нашої жертви» [2, с. 67]; «Може, їм з Максом вийде втовкмачити в ті **дурні крейдяні довбешки**, що ми вчора перемогли» [2, с. 92].

Однак персонажі й персонажки не завжди лише сваряться, тому ми можемо побачити звертання у вигляді зменшено-пестливої лексики і форм ввічливості: «Можливо, **дуже нехороша темна** навіть має ім'я?» [2, с. 13]; «**Варто, сонце моє**» [2, с. 131]; «Сюди глянь, **Вартусю!**» [2, с. 150]; «**Мелю, прокляття моє, то ти ледь не вгробив купу народу через те, що в тебе тупа домовленість із твоєю новою пасією?!**» [2, с. 182]; «Правду, **шановний інтригане**» [2, с. 192].

Ще однією групою емоційно-експресивної лексики можна вважати жаргон. Він гарно показує розрізнення за професіями

та соціальним статусом: відьми, світлі й темні маги, чаклунки, алхіміки та алхімеї.

Темні і світлі маги та чаклунки для поповнення магічної сили «позичають» енергію у звичайних людей: «Ну-ну, **поглинанням енергії неповнолітніх займаємось**» [2, с. 11].

Темні і світлі алхіміки та алхімеї можуть творити заклинання лише за допомогою крейди. Цим вони істотно відрізняються від магів, енергія яких витікає з пальців. Без крейди алхіміки нічого не можуть вдіяти, тому для них «крейда» стає особливим професіоналізмом: «Тай першим кинувся вправляти мізки Альтерові, коли той зі своїми бандюками підстерігав наймолодших алхіміків і відбирав у них **крейду**» [2, с. 162].

Відьми спеціалізуються на ворожіннях, створенні настоянок та наданні дружніх порад, що відбивається у їхній професійній лексичі: «Хоч ми й не можемо смикати за ваші стихійні ниточки, але поки приходиш до нас по **цілительське зілля і всіляку порадку**, не смій проявляти зневагу!» [2, с. 66].

Спільним для всіх груп є так званий магічний жаргон, куди належать назви місць і людей під час Гри – великого змагання за владу, яке відбувається раз на сторіччя. Спеціальні позначки називають мітками, а тих, хто має їх помітити, – жертвами: «Дуелі – ніщо у порівнянні з **Грою**» [2, с. 12]; «Ми ж це навіть **жертву** не знайшли!» [2, с. 125]; «Устина Дика <...> Наступна **жертва**» [2, с. 157]; «Я надибав оцю, коли вона говорила з їхніми про свою **мітку**» [2, с. 206].

Характерною рисою відьом є вживання діалектизмів під час ворожіння: «Дивись, **скільки-то** їх є! Моя бабка мені би пальці повтинала, **коби** знала, що я тобі відкриваю. Але я тобі відкрию, **не турбуйси**, я **нич** від тебе не втаю. Бо **твєя** кров **до мні** **говоре**. А те, же кров повідала, то **завши** правдиве є. **Диви си!** <...> **Єдин** світлий, але світло його туманне, мовби то тінь лишень <...> Того **бережи си**. Другий! **Отсей** темний <...> **Вогень**, що палить його й тебе...» [2, с. 94].

Отже, емоційно-експресивна лексика має чимало видів, які надають мовленню персонажів і персонажок фантастичного роману Наталії Матолінець більшої виразності та допомагають розкрити їхні характери. Найвживанішими є вульгаризми та розмовно-побутовий вид лексики, що показує доволі напружені стосунки між персонажами та персонажками й водночас додає їм реалістичності. Жартівливий та інтимно-ласкавий види мовлення трохи розріджують атмосферу, а діалектизми у мовленні відьом додають певного колориту. Окремою групою є жаргон, який, з одного боку, дає змогу розмежувати жителів магічного світу за фахом та соціальним статусом, а з іншого — об'єднує за спільною справою — змаганням за владу на наступне сторіччя.

Список використаних джерел

---

1. Дудик П. С. Стилiстика української мови : навчальний посiбник. Київ : Видавничий центр «Академiя», 2005. 368 с. (Альма-матер).
2. Матолiнець Н. Варта у грi. Харкiв : АССА, 2018. 288 с. (Час фентезi).